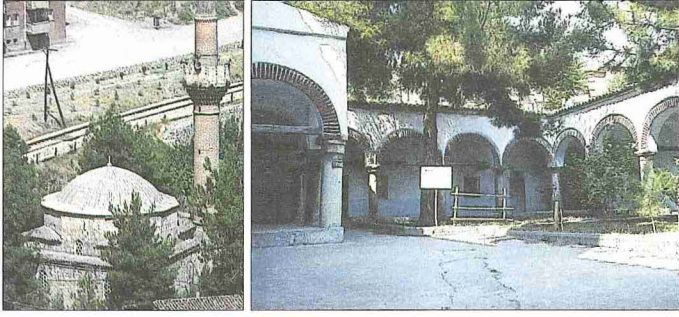

Ayas Ağa
Külliyesi'nin
cami ve
medresesi -
Amasya

mii'nin bulunduğu rivayet edilmektedir. Zamanla bazı onarımlar geçirmiş olan külliyenin camisi halen ibadete açıktır.

Osmanlı öncesi Anadolu Türk mimarisindeki cami-medrese geleneğini sürdüren bu külliye'deki binalar müşterek bir avlunun etrafında sıralanırlar. Güneyde yer alan cami, moloz taş ve tuğla ile örülmüş duvarların sınırladığı kare planlı, tek kubbeli bir harim, üç birimli son cemaat yeri ve harimin kuzeydoğu köşesinde yükselen minareden meydana gelir. Doğu ve batıya kapalı olan son cemaat yeri, iki adet pâyeye oturan üç kemerle kuzeye açılmaktadır. Kare planlı ve pandantifli kubbelerle örtülü yan birimlere tekabül eden açıklıklar sivri kemerlerle, dikdörtgen planlı ve beşik tonoz örtülü orta birime ait olan açıklık ise Bursa kemeri ile geçilmiştir. Tuğla ile örülmüş olan bu kemerlerin üstünde yükselen kalan duvarın sathı, tuğladan altıgenlerle kasetlenmiş kesme taşların oluşturduğu tezyinî örgü ile donatılmıştır. Her yönde altlı üstlü ikişer pencere ile aydınlanan harimin kubbesi içer-

den baklavali bir kuşağa, dışardan üç adet ufak pencerenin yer aldığı, oniki-gen yüksek bir kasağa oturur. Altındaki pencereler dikdörtgen açıklıklı olup kesme köfekiden söveler ve tuğladan sivri tahfif kemerleriyle, sivri kemerli olan üsttekiler ise alçı revzenlerle donatılmıştır. Dikdörtgen planlı hücresi ile mihrap ve ahşap minber basit görünüşüdür. Minarenin yarım altıgen biçiminde çıkıntı yapan, almaşık örgülü kaidesi ve kesme taş örgülü pabucu ilk yapıdan kalmadır. Daire kesitli tuğla gövde ise yenilenmiştir. Minarenin solundaki pencerenin kemer aynası içinde yer alan ve tam olarak okunamayan yegâne kitâbe muhtemelen Dânişmendî devrine aittir.

Medrese-i Ayasiyye, Küçük Kapı Ağası ve Küçük Ağa isimleri ile de anılan medrese ise caminin kuzeyindeki avluyu batı ve kuzey yönünde kuşatan dokuz adet hücre ile son cemaat yerinin batı ucuna bitişen ve dersane olduğu tahmin edilen bölümden oluşur. Altısı kuzeyde, üçü batıda yer alan beşik tonoz örtülü hücrelerin önünde, mermer sütunlara ve yuvarlak kemerlere oturan aynalı tonozlarla örtülü revak uzanır. Revaklarla hücreler müşterek bir ahşap çatı altına alınmıştır.

Kuzeydeki hücre dizisinin doğu ucuna yerleştirilmiş olan sıbyan mektebi, beşik tonozla kapatılmış iki mekândan meydana gelmektedir. Bunlardan doğudakinde giriş, batıdakinde bir ocak ile iki dolap hücresi yer almaktadır. Cami ile sıbyan mektebi arasında küçük bir de hazire vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hüseyin Hüsameddin Yasar, *Amasya Tarihi*, (İstanbul 1327-30), (2. bs.) Ankara 1986, I, 120, 214, 249; A. Gabriel, *Monuments Turcs d'Anatolie*, Paris 1934, II, 56-57; A. Demiray, *Resimli Amasya*, Ankara 1954, s. 86; Câhid Baltacı, *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*, İstanbul 1976, s. 84; Yüksel, *Osmanlı Mi'mârîsi V*, s. 11-14; *Türkiye'de Vakıf Abideleri ve Eski Eserler*, Ankara 1983, I, 251-253.

M. BAHATANMAN

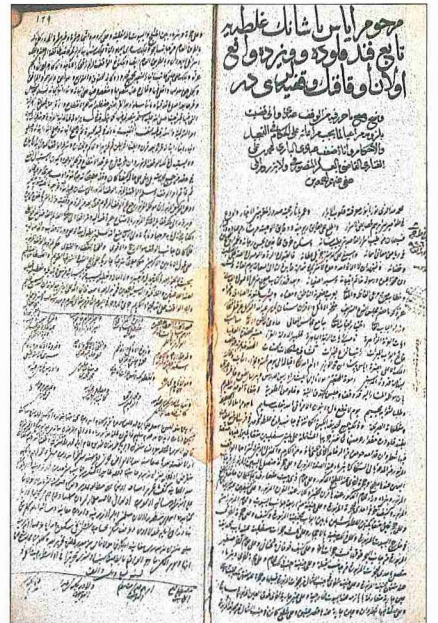
AYAS PAŞA

(ö. 946/1539)

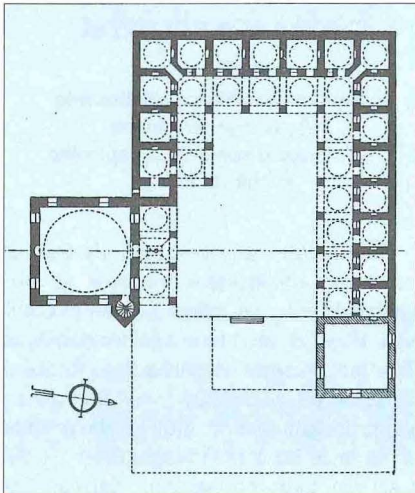
Osmanlı veziriazamı.

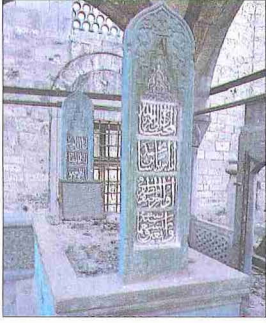
Avlonya yakınında Himera'da doğdu. Peñçe*sinde ve mezar kitabesinde baba adı Mehmed olarak geçer. Enderun'da yetistikten sonra ağalıkla saraydan çıktı. Yeniçeri ağası olarak Yavuz Sultan Selim'in seferlerine katıldı ve büyük yararlıklar gösterdi. 1519'dan itibaren önce sancak beyi, sonra beyler beyi olarak hizmet gördü. Canbirdi Gazâlî'nin isyanının bastırılmasında Anadolu beyler beyi olarak bulundu, onun katli üzerine 1521'de Şam beyler beyliğine getirildi. 1522'de Rumeli beyler beyi olarak Rodos Seferi'ne katıldıktan sonra ikinci vezir sıfatıyla Mısır'daki Hain Ahmed Paşa İsyanı'nın bastırılmasında görevlendirildi. Ancak yolda Ahmed Paşa'nın ölüm haberini alarak İstanbul'a geri döndü. Veziriazam Makbul İbrâhim Paşa Mısır idaresini düzenlemek için İstanbul'dan ayrılınca Ayas Paşa da sadâret kaymakamlığına getirildi. Kubbe veziri olarak Kanûnî'nin yanında 1526'da Mohaç, 1529'da Viyana, 1532'de Alman, 1534-1535'te Irakçeyn seferlerine katıldı. İbrâhim Paşa'nın idamı üzerine de 15 Mart 1536'da veziriazamlığa getirildi.

Ayas Paşa evkafının vakfiyesi (İstanbul Şer'iyye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümayun Mahkemesi, nr. 1, vr. 168^b-169^a)

Ayas Ağa Külliyesi'nin planı (Gabriel'den)

Ayas Paşa'nın
Eyüp
Sultan
Camii
hazîresindeki
türbesinde
bulunan
kabri -
Eyüp /
İstanbul

3 yıl 4 ay kadar süren vezîriâzamlığı sırasında padişahla birlikte katıldığı Korfı (1537) ve Kara Boğdan (1538) seferlerinden başka, Hadım Süleyman Paşa'nın Hint Seferi (1538) ile Preveze Zaferi vuku buldu. Bunlardan Korfı Seferi sırasında kendisinin teşvikiyle Avlonya yöresindeki Arnavutlar itaat altına alındı ve bu bölgede Delvine sancağı kuruldu. Boğdan Seferi ise bu ülkedeki Osmanlı hâkimiyetinin kuvvetle yerleşmesine sebep oldu. Barbaros'un ve Süleyman Paşa'nın deniz harekâtı da Akdeniz ve Hint sularındaki Osmanlı nüfuzunu arttırdı.

Devlet adamı olarak pek fazla bir varlık gösterememekle birlikte dürüst, âdil ve mütevazi bir şahsiyete sahip olan Ayas Paşa, 26 Safer 946'da (13 Temmuz 1539) vebadan öldü. Türbesi Eyüp'tedir. Geride çok sayıda çocuğu kalmışsa da bunların önemli mevkilerde bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Vize yakınındaki Saray'da bir külliye yaptırmış, buradaki camisi 1531'de tamamlanmıştır. Emlâkinin bulunduğu İstanbul Fındıklı üzerindeki semt kendi adını taşımaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

TMSA, nr. E 3164, 6375, 6916; İstanbul Şer'iyeye Sicilleri Arşivi, Evkâf-ı Hümâyun Mahkemesi, nr. 1; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 40^b, 75^b, 95^b-96^a, 115^a, 116^b, 129^b, 195^b, 200^a, 278^b-287^b; Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., TY, nr. 2290, vr. 242^{a-b}, 324^{a-b} vd.; *Hadikatü'l-vüzerâ*, s. 27; Taceddin Topaç, *Ayas Paşa'nın Hayatı* (mezu-niyet tezi, 1942), İÜ Ed.Fak., Tarih Semineri Kitaplığı, nr. 306; Bedrüddin Muhammed el-Gazzî, "Gazzî-Mekkî Seyahatnâmesi" (trc. Ekrem Kâmil), *Tarih Semineri Dergisi*, 1/2, İstanbul 1937, s. 54; M. Cavid Baysun, "Ayas Paşa", *İA*, II, 43-47; V. J. Parry, "Ayās Pasha", *El²* (İng.), I, 779-780.

BEKİR KÜTÜKOĞLU

AYAS PAŞA CAMİİ

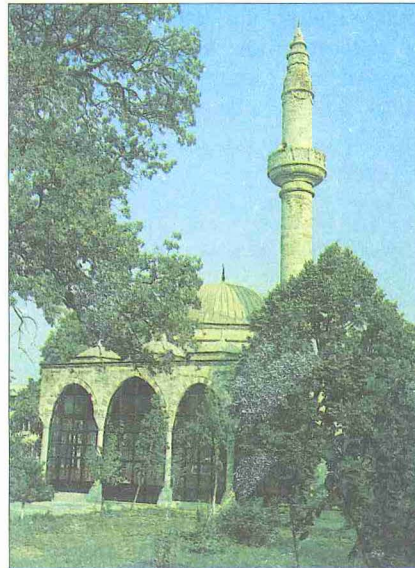
Tekirdağ'ın Saray ilçesinde
XVI. yüzyılda yapılmış cami.

Büyük Karıştıran'dan Karadeniz kıyısında Midye'ye (şimdi Kiyıköy) uzanan yolun üzerinde ve Vize'nin güneyinde yer alan Saray kasabasının ortasında inşa

edilen Ayas Paşa Camii, esasında medrese ve hamamı ile küçük bir manzume teşkil ediyor ve kuzeyinde de kasabaya adını veren Ayas Paşa'ya ait bir saray bulunuyordu. Evliya Çelebi'den öğrenildiğine göre (*Seyahatnâme*, VI, 135) I. Murad Hüdâvendigâr'ın yaptırdığı bu saray Ayas Paşa tarafından tamir ettirilerek dinlenme ve eğlence maksadıyla kullanılmıştır. Camiyi inşa ettiren, Kanûnî Sultan Süleyman devrinde üç yıldan fazla sadrazamlık yapan ve Eyüp'te türbesi bulunan Ayas Paşa'dır. Cami 937 (1531) yılında inşa edilmiştir; bu tarihlerde Ayas Paşa'nın Rumeli'de has*ları bulunduğu da belgelerle bilinmektedir. Cami günümüze gelinceye kadar bir hayli değişikliğe uğramış, içindeki bütün süslemeyi kaybettiği gibi mihrap, minber, vaaz kürsüsü vb. aksamı da zevksiz bir biçimde yakın tarihlerde yeniden yapılmıştır.

Ayas Paşa Camii, üç kubbeli bir son cemaat yerini takip eden tromplu bir kubbe ile örtülü küçük bir yapıdır. Basit baklava dilimli başlıklar taşıyan revak sütunlarının yanlardaki ikisi granit, diğer ikisi ise mermerdir. Bazı izlerden, son cemaat yeri dışında evvelce ahşap bir saçağın bulunduğu anlaşılmaktadır. Sağdaki minare ise pabuç kısmından itibaren yenilenmiştir. Kare şeklindeki kürsünün üstünden yuvarlak bir halka ile gövdeye geçen minarenin şerefe korkulukları ile peteğin üst kısmındaki girland süsleme ve taştan külâh, XIX. yüzyıl son-

Ayas Paşa Camii - Saray / Tekirdağ

Ayas Paşa Camii inşa kitabesi

ları zevkine işaret eder. Caminin orijinal güzelliğini koruyabilmiş tek aksa-mı, değişik biçimli bir kemer içinde açılmış olan kapısıdır. Minare girişi de aynı üslûpta daha ufak biçimde yapılmıştır.

Cami hariminde kubbeye geçiş, içleri dilimli tromplarla sağlanmıştır. Her cep-hede altı üstlü ikişerden dört pencere vardır. Yalnız kible duvarında ve mihrap üstünde bir de yuvarlak pencere görü-lür. Sekiz köşeli sağır bir kasnağa otu-ran kubbe çatlamış olduğundan kasnak demir çemberle takviye edilmiştir.

Saray'daki bu küçük fakat güzel eser, yurdun bu köşesini tahrip eden istilâ-lardan zarar görmüş olmakla beraber, bilgisiz ellerde yapılan yenileştirmeler-den de büyük ölçüde yaralar almıştır. Avluyu üç taraftan saran medrese yıkıl-mış, bir parçası önce okul, sonra Sırma Mücadele Teşkilâtı binası olarak kulla-nılmıştır. Avlu, beton tarhlar ve demir parmaklıklarla çirkin bir bahçe haline getirilmiş, kible duvarı önünde uzanan hazîrenin mezar taşları ise sökülerek çe-şitli işlerde kullanılmıştır. Halen cami-nin kapı eşiğinde bulunan iki adet işle-meli lahit parçası ile musallâdaki başka bir lahit parçası bunlardandır. 1961'de yapılan inceleme gezisinde caminin ya-kınındaki hamamın dış cephesinin her-hangi mimari özelliği kalmadığı dikkati çekmekteydi. Soyunma yeri (camekân) yeni bir inşaat olup kubbeler de dıştan çimento sıvalı idi.

BİBLİYOGRAFYA :

Ayas Paşa Camii'nden bahseden hiçbir yayın yoktur. Buradaki bilgiler 1961'de yerinde yaptığımız incelemenin notlarına dayanır. Ayas Paşa'nın hasları için bk. Evliya Çelebi, *Seyahat-nâme*, VI, 135; M. Tayyib Gökbilgin, *XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası*, İstanbul 1952, s. 74-75; M. Cavid Baysun, "Ayas Paşa", *İA*, II, 47.

SEMAVİ EVİÇE